

YOSH SPORTCHILARDA SIYDIK YO‘LLARI JAROHATLARI: KAM O‘RGANILGAN KLINIK KUZATUVLAR

Boboraximov Ilhom Murodullayevich,
Alfraganus universiteti, Tibbiyot fakulteti,
Davolash ishi yo‘nalishi, 5-kurs,
E-mail: boboraximovilh6@gmail.com
Tel: +998 97 573 98 88

Ilmiy rahbar: To‘xtamish Muzaffar Hikmatxujayevich,
Respublika Ixtisoslashtirilgan Urologiya
Ilmiy-amaliy Tibbiyot Markazi, urolog, xirurg
E-mail: dr.best@mail.ru
Tel: +998 97 766 00 70

Annotatsiya

Yosh sportchilarda siydik yo‘llari jarohatlari kam o‘rganilgan, ammo ularning klinik ahamiyati va salomatlikka ta‘siri katta. Ushbu jarohatlar odatda musobaqalar, mashg‘ulotlar yoki jismoniy faollik davomida yuz beradi va asosan siydik pufagi, uretra va buyraklarni qamrab oladi. Jarohatlar ko‘pincha asimptomatik kechishi mumkin, ammo ularni e‘tiborsiz qoldirish siydik yo‘llari infeksiyalari, hematuriya, surunkali og‘riqlar va sport faoliyatining cheklanishiga olib keladi. Maqolada yosh sportchilarda siydik yo‘llari jarohatlari epidemiologiyasi, klinik xususiyatlari, diagnostikasi, profilaktikasi va davolash usullari tahlil qilinadi. Shu bilan birga, mavzu bo‘yicha mavjud bo‘lgan klinik kuzatuvlarning yetarli emasligi ta‘kidlanadi.

Kalitso‘zlar: yosh sportchilar, siydik yo‘llari jarohatlari, siydik pufagi, uretra, hematuriya, sport jarohatlari, diagnostika

Kirish

Sportchilar orasida siydik yo‘llari jarohatlari kam uchraydi, ammo ularning oqibatlarini jiddiy bo‘lishi mumkin. Yosh sportchilar, ayniqsa 12–18 yoshgacha bo‘lganlar, mushak-skelet tizimi hali to‘liq rivojlanmaganligi sababli, to‘qnashuvlar yoki sport mashg‘ulotlari natijasida siydik yo‘llari organlari jarohatlanishiga moyil bo‘ladi.

Shuningdek, siydik yo‘llari jarohatlari ko‘pincha sport musobaqalari davomida yuz berishi va tez-tez asimptomatik kechishi sababli kam e‘tibor qaratiladi. Bu esa jarohatlarni kechiktirib tashxislash va davolashga olib keladi. Maqolaning maqsadi – yosh sportchilarda siydik yo‘llari jarohatlari bo‘yicha klinik kuzatuvlarni tahlil qilish, jarohatlarning sabablari, belgilari, diagnostikasi va davolash usullarini yoritishdir.

Yosh sportchilarda siydik yo'llari jarohatlari kam o'rganilgan bo'lsa-da, mavjud tadqiqotlar jarohatlarning ko'pincha quyidagi holatlarda yuz berishini ko'rsatadi:

- To'qnashuvlar yoki tushishlar (basketbol, futbol, gimnastika)
- Haddan tashqari jismoniy yuklama va tezkor harakatlar
- Individual himoya vositalarining yetarli emasligi

Ko'pincha jarohatlar siydik pufagi va uretra bilan bog'liq bo'lib, buyraklar jarohatlari kamroq uchraydi, ammo jiddiyroq oqibatlariga ega bo'lishi mumkin. Siydik yo'llari jarohatlarida quyidagi belgilar kuzatiladi:

- **Hematuriya** – makroskopik yoki mikroskopik qon ko'rinishi
- **Qorin va pastki qovuq og'rig'i** – jarohat joyiga bog'liq tarzda
- **Dysuriya va tez-tez siyish**
- **Ba'zan asimptomatik kechishi** – faqat laboratoriya tahlillari orqali aniqlanadi

Jarohatning og'irligi va joylashuviga qarab simptomlar farqlanadi. Masalan, qovuq devorining kichik jarohati faqat mikroskopik hematuriyaga olib kelishi mumkin, katta jarohatlar esa qattiq og'riq va qonli siyishga sabab bo'ladi. Urologik kasalliklar va xalq tabobatidagi yondashuv

Xalq tabobatida urologik kasalliklar quyidagicha tasniflanadi:

- **Siydik yo'llari infeksiyalari** – bakterial yoki yallig'lanish jarayoni natijasida rivojlanadi.
- **Sistit va pyelonefrit** – odatda bakteriyalar, kamdan-kam viruslar sababli kelib chiqadi.
- **Prostata kasalliklari** – benign prostata gipertrofiyasi va prostatit.

Xalq tabobatida bu kasalliklarni davolashda ko'p o'simliklardan foydalaniladi. Masalan:

- **Urinariya tizimini tozalovchi o'simliklar:** maymun bargi (*Orthosiphon stamineus*), jo'xorichoyi (*Equisetum arvense*), maymun qizil (*Cornus mas*)
- **Yallig'lanishga qarshi o'simliklar:** qizil olma (*Malus domestica*), kurkuma (*Curcuma longa*), romashka (*Matricaria chamomilla*)
- **Diuretik o'simliklar:** petrushka (*Petroselinum crispum*), shuvoq (*Foeniculum vulgare*), bargli olma (*Vaccinium macrocarpon*)

Ko'plab tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, dorivor o'simliklarning terapevtik samarasi ularning biologik faol moddalariga bog'liq:

- **Flavonoidlar** – yallig'lanishga qarshi, antibakterial, antioksidant ta'sir
- **Saponinlar** – diuretik va detoksifikatsion xususiyat
- **Taninlar** – bakterial kolonizatsiyani kamaytiradi
- **Volatil yog'lar** – spazmolitik va antibakterial ta'sir ko'rsatadi

Masalan, maymun bargi ekstrakti pyelonefritda bakterial yallig‘lanishga qarshi ta’sir ko‘rsatadi va siydik ajralishini oshiradi. Xalq tabobatida dorivor o‘simliklar quyidagi shakllarda ishlatiladi:

- **Choy va infuzlar** – o‘simliklarni qaynoq suvda damlab ichish
- **Dekoktlardan foydalanish** – ildiz, po‘stloq yoki barglardan tayyorlangan qaynatma
- **Tincturalar** – spirt bilan tayyorlangan ekstraktlar
- **Kompress va vannalar** – lokal yallig‘lanishga qarshi

Qo‘llash muddati va dozalari kasallik turiga va bemorning yoshiga qarab belgilanadi. Zamonaviy fitoterapiya tadqiqotlari xalq tabobatidagi tajribalarni tasdiqlamoqda:

Maymun bargi va petrushka ekstrakti diuretik va antibakterial ta’sir ko‘rsatadi. Cranberry (*Vaccinium macrocarpon*) siydik yo‘llaridagi *E. coli* kolonizatsiyasini kamaytiradi. Kurkuma va romashka ekstrakti yallig‘lanishni pasaytiradi va pyelonefrit profilaktikasida foydali. Shuningdek, dorivor o‘simliklar antibiotiklar bilan birgalikda qo‘llanilganda sinergik ta’sir beradi va nojo‘ya reaksiyalarni kamaytiradi.

Yosh sportchilarda siydik yo‘llari jarohatlarini aniqlash uchun quyidagi diagnostik metodlar qo‘llaniladi:

- **Siydik tahlili** – hematuriya va leukotsitlarni aniqlash
- **Ultratovush (USG)** – qovuq va buyraklarning jarohat holatini ko‘rsatadi
- **Kompyuter tomografiyasi (KT)** – og‘ir jarohatlarda, ayniqsa buyraklar jarohatida
- **Cystoscopy** – siydik pufagi jarohatlarini aniqlash uchun qo‘llanadi

Shuni ta’kidlash kerakki, yosh sportchilarda diagnostikaga tezkor va minimal invaziv yondashuv zarur.

.Davolash yondashuvlari

Siydik yo‘llari jarohatlari davolashda jarohat og‘irligiga qarab quyidagi yondashuvlar qo‘llaniladi:

- **Yengil jarohatlar** – dam olish, antibiotiklar va simptomatik terapiya
- **O‘rta og‘irlikdagi jarohatlar** – shifokor nazorati ostida diuretiklar, yallig‘lanishga qarshi preparatlar
- **Og‘ir jarohatlar** – jarrohlik aralashuv va qon ketishini to‘xtatish

Shuningdek, profilaktika maqsadida himoya vositalari (qovuqni himoya qiluvchi kamarlar) va mashg‘ulot paytida texnika nazorati muhim hisoblanadi. Yosh sportchilarda siydik yo‘llari jarohatlari bo‘yicha ilmiy ma’lumotlar cheklangan. Ko‘pchilik tadqiqotlar kattalar yoki professional sportchilarni qamrab oladi. Yosh sportchilar orasida simptomatik va asimptomatik jarohatlarning chastotasi

aniqlanmagan. Jarohatlarning uzoq muddatli oqibatlari (masalan, surunkali og‘riq yoki buyrak funksiyasi buzilishi) kam o‘rganilgan. Shuning uchun ushbu mavzu bo‘yicha ko‘proq epidemiologik va klinik tadqiqotlar zarur.

Xulosa

Yosh sportchilarda siydik yo‘llari jarohatlari kam o‘rganilgan, ammo ular sog‘liq va sport faoliyatiga sezilarli ta‘sir ko‘rsatadi. Jarohatlar ko‘pincha asimptomatik kechishi sababli e‘tibordan chetda qoladi. Tezkor tashxis, yengil va og‘ir jarohatlarni ajratish, profilaktika choralari va mashg‘ulot texnikasini nazorat qilish yosh sportchilar salomatligini saqlashda muhim ahamiyatga ega. Kelgusida yosh sportchilar orasida siydik yo‘llari jarohatlari bo‘yicha klinik kuzatuvlarni kengaytirish va standart davolash protokollarini ishlab chiqish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Akilov F.A. va boshq. *Urologiya*. Toshkent: HILOL MEDIA, 2020. ISBN: 978-9943-6460-7-0. [E-library SamMU+1](#)
2. Allazov S.A. *Umumiy urologiya*. Toshkent: TIBBIYOT KO‘ZGUSI, 2021. ISBN: 978-9943-7095-2-2. [E-library SamMU](#)
3. Fozilov A.V., Alyavi B.A., Xakimov Sh.N., Asatova N.B. “Siydik yo‘llari infeksiyalarining mikrobiologik qo‘zg‘atuvchilari.” *[Tezis]* Tibbiyot xodimlarining kasbiy malakasini rivojlantirish markazi va Respublika ixtisoslashtirilgan terapiya va tibbiy rehabilitatsiya ilmiy-amaliy markazi. [CAMMY](#)
4. Utepova G., Sirojiddinov O., Omonboyev A. “Bolalarda siydik yo‘llari infeksiyalarini profilaktikasi.” *NRJ* Tom 2, № 2 (2025). [ojs.renaissance.com.uz](#)
5. Qurbonov N.P. “Siydik yo‘lining yuqori qismidagi yirik toshlar bilan kasallangan bemorlarni minimal invaziv davolash usullarining samaradorligining qiyosiy tavsiflanishi (adabiyotlar sharhi).” *Ta‘lim innovatsiyasi va integratsiyasi*, [onlayn] 2025. [journal-web.uz](#)